

Om människans natur

Frågor har ställts till oss om människans natur. Vad är det för skillnad mellan kropp, själ och ande? Finns det några andra termer som används när den ortodoxa kyrkans fäder beskriver människans natur och dess relation till Gud? Dessa frågor skall vi försöka besvara genom en kort översikt.

Eftersom vi som ortodoxa i Sverige befinner oss i både en mångreligiös och mångkonfessionell omvärld så möter vi många skiftande synsätt på människans natur. Ett sådant finner vi att vi måste ta upp här. En del kristna trosriktningar med reformert ursprung bygger vidare på den hellenistiska distinktionen mellan kropp och själ, där själen ofta betraktas som fånge i kroppen, på så sätt att kroppen ofta nedvärderas och att själens frigörelse är ett mål. Som exempel på en kristen trosriktning som medvetet eller omedvetet lär så är tex. trosförkunnelsen (tex. Livets Ord i Uppsala). En av trosförkunnelsens förgrundsgestalter, amerikanen K. Hagin, förklarar människans natur så här: "människan är en ande som har en själ och bor i en kropp". Ett sådant sätt att tänka är fjärran ifrån både klassiskt judiskt tankesätt och klassiskt kristet och för med sig flera följdkomplikationer i teologin. Ett sådant betraktelsesätt måste vi ta medvetet avstånd ifrån.

Ortodox teologi lär att människan är skapelsens krona. Hon skapades, till skillnad från den övriga skapelsen, till Guds avbild och likhet. Från detta följer betydelsen av människans kropp. Kroppen måste tjäna som en följeslagare och medarbetare till själen. Det beror på själen om den sänker sig till att bli kroppens slav eller att bli ledsagad av en upplyst ande till att förmå kroppen bli en lydig medarbetare. Det beror på själen om kroppen blir ett redskap för syndens orenhet och galenskap eller ett Guds tempel som tillsammans med själen deltar i Guds förhärligande. Inte ens genom döden är kroppens band till själen brutna. Tiden skall komma där kroppen skall uppstå i en förnyad form för att för evigt förenas med sin själ till evig välsignelse eller till evig fördömelse.

Skillnaden mellan själen och kroppen är vidare dess tillkommelseursprung och, som tidigare nämnts, dess inbördes relation. Medan kroppen vid dess skapelse fick ett jordiskt ursprung fick själen vid dess skapelse ett icke-jordiskt. Själen är således till sitt väsen helt skilt från kroppen och av himmelsk natur. Att själen värderas så högt blir tydligt i evangelierna: "*Och vad hjälper det en människa, om hon vinner hela världen, men förlorar sin själ? Eller vad kan en människa giva till lösen för sin själ?*" (Matt. 16:26) och "*Frukten icke för dem som väl kunna dräpa kroppen, men icke hava makt att dräpa själen*". Detta innebär dock inte att själen är "gudomlig" i dess fulla mening (såsom en del moderna filosofer menat, de som tex. följer V.S. Soloviev, som av någon märklig anledning blivit populär i svensk teologisk och filosofisk debatt). När det gäller själens inbördes relation till kroppen använder fäderna ofta liknelsen av konstnären och dess verktyg, där själen är konstnären och kroppen dess verktyg (tex. Irenaeus, Gregorios av Nyssa och Kyrillos av Jerusalem).

Själen ontologiska ursprung (ontologi=läran om varat) är inte tillfullo uppenbart för oss, utan det är "*ett mysterium som endast Gud känner*" (Kyrillos av Jerusalem). Kyrkan tillbakavisar dock Origines åsikt, som han hämtat från Platon, att själen skulle ha en för-existens och att själarna skulle komma till jorden från någon "högre" värld och förenas med kroppen. Denna lära

fördömdes vid det 5:e ekumeniska konciliet. Vid detta koncilium fixerades dock inte Kyrkans syn på själens ontologiska ursprung. Två synsätt fanns. Det ena går ut på att själen skapas av föräldrarnas själar liksom kroppen framgår ur föräldrarnas kroppar. Det andra synsättet går ut på att själen skapas av Gud omedelbart och avskilt och förenas med kroppen vid ett bestämt ögonblick vid människans tillblivelse (detta synsättet har blivit dogm inom den romersk-katolska kyrkan).

En sista skillnad mellan kropp och själ är själens odödlighet. En del fäder menar att själen är odödlig av naturen, medan majoriteten menar att odödligheten är en Guds gåva. *"Själen är odödlig genom Guds nåd som gör den odödlig"* (Kyrillos av Jerusalem).

Så kommer vi in på vad som menas med själ och ande i förhållande till kroppen. Ordet "ande" istället för "själ" eller båda termerna i samma meningsbruk, dvs. som den andliga princip i människan som står i motsatsförhållande till kroppen, möter oss särskilt i Pauli brev. Men på två ställen i NT:s epistlar används själ och ande sida vid sida och detta tvingar oss att ställa frågan: Indikeras inte här att det vid sidan av själen också finns en "ande" som en väsentlig del av den mänskliga naturen, så att man kan tala om en tredelad människa av kropp, själ och ande? Likaledes kan man i vissa fäders skrifter, särskilt hos Kyrkans asketer, se att det görs åtskillnad mellan själ och ande. Det första stället i NT där detta återfinns är i Hebréerbrevet 4:12: *"Ty Guds ord är levande och kraftigt och skarpare än något tveeggat svärd och tränger igenom, så att det åtskiljer själ och ande, märg och ben; och det är en domare över hjärtats uppsåt och tankar."* Det andra stället återfinns i det första brevet till församlingen i Tessalonike: *"Men fridens Gud själv helge eder till hela eder varelse, så att hela eder ande och eder själ och eder kropp finnas bevarade ostraffliga vid vår Herres, Jesu Kristi, tillkommelse."*

Angående det första stället kan vi fråga oss om författaren med "ande" verkligen menar en del, särskild och oberoende av kroppen, eller kanske snarare ser det som en inre och undangömd del av själen. Den senare tolkningsriktningen stöds av att relationen själ och ande jämföras med relationer i kropp (märg och ben) och hjärta (uppsåt och tankar). Precis som hjärtat är den inre delen av kroppen, så blir anden den dolda delen av människans själ.

Med samma tolkningsnyckel så kan vi se "ande", i det andra exemplet, som den högre harmoni i den fördolda delen av själen som formas genom den Helige Ande i den kristne - "ande" om vilken Paulus annorstädes talar: *"Utsläcken icke Anden"* (1 Tess. 5:19) och *"Varen brinnande i anden"* (Rom. 12:11). Paulus tänker här inte på människan i allmänhet utan på den kristne. På så sätt ställer aposteln den "andliga" människan i motsats till den "köttsliga". *"Men en 'själisk' människa tager icke emot, vad som hör Guds Ande till. Det är henne en dårskap, och hon kan icke förstå det, ty det måste utgrundas på ett andligt sätt. Den andliga människan åter kan utgrunda allt, men själv kan hon icke utgrundas av någon"* (1 Kor. 2:14-15). Den andliga människan äger en själ, men varande pånyttfödd, odlar hon i sig själv nådens frön. Hon odlar och frambringar andens frukter. Men, genom oaktsamhet mot sitt andliga liv, sänker hon sig till köttet. *"Ären I så oförståndiga? I som haven begynt i Anden, viljen I nu sluta i köttet?"* (Gal. 3:4)

Av detta drar vi slutsatsen att det inte finns någon grund för att anta att dessa två anförda ställen, där det talas om kropp, själ och ande, skulle ifrågasätta tron på att människans natur är tvädelad, bestående av kropp och själ.

Det finns heller ingen anledning att tvivla på att det är så som lärare och fäder under de två första århundradena menade när de talade om ande och själ, nämligen om anden som den högre nådegivna formen av den mänskliga själen. Denna distinktion återfinns hos Justinus Martyren, Tatianos, Irenaeus, Tertullianus, Klemens av Alexandria, Gregorios av Nyssa, Efraim Syriern och likaledes hos senare asketer och författare. Vilket fall som helst så återfinner vi hos majoriteten av fäder ett direkt antagande att människans natur är tvådelad: kropp och själ (tex. Kyrillos av Jerusalem, Basilios den Store, Gregorios Teologen, Johannes Chrysostomos, Augustinus, Johannes av Damaskus). Vi nöjer oss med ett exempel, Theodoretos skriver: "Enligt Apollinarius lära har människan tre åtskilda delar : kroppen, den djuriska själen och den förnuftiga själen, som han kallar sinne. Men den gudomliga Skriften erkänner endast en själ, inte två, och detta blir klart och tydligt i historien om människans skapelse. Genom att Gud skapade kroppen av jord och inandades en själ i den, visar han att det finns två naturer hos människan och inte tre" (Theodoretos av Kyros, *Dialoger*, för engelsk övers. se *The Nicene and Post-Nicene Fathers*, Vol. 3, s.183).

Sammanfattningsvis kan vi säga att majoriteten av den ortodoxa kyrkans fäder lär att människans natur består av två delar, men att olika termer används med ofta synonym betydelse. Det vi skall akta oss för är att låta hellenistiskt tänkesätt influera vårt sätt att tänka om människans natur, så att kroppen i sig nedvärderas, med en alltför stark dualism mellan kropp och själ. Vi hoppas också att vi i en annan artikel kan återkomma till fler begrepp som används när NT och fäderna beskriver en människa, begrepp som förstånd, förnuft, samvete, vilja, hjärta etc.

Fader Anders Åkerström